

שיעור כללי

בדין אין אדם חוטא ולא לו

בסוגייתנו הוזכר דין אין אדם חוטא ולא לו ובאמת שיש בדין זה כמה שיטות ראשונים ופרטי דין זה תלוי כמה סוגיות ויש בו נפק"מ גדולות להלכה בכמה וכמה עניינים. נעסוק אם כן היום בעיקרו של הדין במחלוקות הראשונים ובנפק"מ העולות מהם.

סוגייתנו

- יש לראות סוגיית הגמ' ה. ההוא רעיא עד סוף הסוגיה ה: 'אלא חזקה אין אדם חוטא ולא לו'.

דין אין אדם חוטא ולא לו בסוגיות הש"ס

- קידושין סג: במשנה 'קידשתי את בתי' ובגמרא שם עד 'ומודה רב אסי' וכו'.
- שבועות מב: 'והאמר רב הונא' עד המשנה שם.
- וראה שער המשפט רנה ס"ק ב' מה שדן ביחס בין המימרא בשבועות לסוגייתנו.

מחלוקת הרמב"ם והראב"ד

- עין רמב"ם הלכות עדות פרק יא' הלכות ז-ח וראב"ד שם.
- וראה הקשר לסוגייתנו בדברי הכסף משנה שם
  - על מנת להבין מחלוקת הרמב"ם והראב"ד יש לראות את הסוגיות הבאות.
  - משנה בכורות פרק ד' משנה י' ופירוש הרמב"ם שם.
  - משנה בכורות פרק ה' משנה ד' ופירוש הרמב"ם שם.
  - יומא עח. הכרעת ההלכה.
  - משנה דמאי פרק ד' הלכה א' ודברי הרמב"ם ושנות אליהו להגר"א שם.
- וראה רמב"ם הלכות מעשר פרק יב הלכה יז'.
- וראה שולחן ערוך יורה דעה סימן קיט' סעיף ג' ורמ"א שם וראה דברי הגר"א על דברי הרמ"א
  - וראה ט"ז שם בסוף הסימן

תלמוד בבלי מסכת קידושין דף סג עמוד ב

מתני'. קדשתי את בתי ואיני יודע למי קידשתי, ובא אחד ואמר אני קידשתי – נאמן. זה אמר אני קידשתי, וזה אמר אני קידשתי – שניהם נותנים גט, ואם רצו – אחד נותן גט ואחד כונס.

גמ'. אמר רב: נאמן ליתן גט ואין נאמן לכנוס; נאמן ליתן גט, אין אדם חוטא ולא לו; ואין נאמן לכנוס, אימא יצרו תוקפו. רב אסי אמר: אף נאמן לכנוס. ומודה רב אסי, באומרת נתקדשתי ואיני יודעת למי נתקדשתי, ובא אחד ואמר קידשתי – שאין נאמן לכנוס.

רש"י מסכת קידושין דף סג עמוד ב

מתני'. שניהם נותנים גט – להחירה לאחרים. גמ'. אמר רב – הא דתנן בא אחד ואמר אני קידשתי נאמן ליתן גט קאמר לנאמן וסמכינן עליה שהוא קידשה וגיטו גט. שאין אדם חוטא – בדבר שאינו נהנה ממנו להחיר אשת איש חנם. אף נאמן לכנוס – ללא חזיף למימר לפני האב שקבל הקידושין אני הוא דמירחת ללמא מכחיף ליה ואמר ידענא ללאו את יהבת לי קידושין.

תלמוד בבלי מסכת שבועות דף מב עמוד ב

האמר רב הונא: שכיב מרע שהקדיש כל נכסיו ואמר מנה לפלוני בידי – נאמן, חזקה אין אדם עושה קנוניא על הקדש! אמרי: ה"מ שכיב מרע, דאין אדם חוטא ולא לו, אבל נבי בריא ודאי היישינן.

שער משפט סימן רנה

[ב] שאין אדם עושה ערמה על ההקדש בשעת מיתתו. וכתב הנמוקי יוסף בס"פ גט פשוט (פב, א מדפה"ר) דדוקא בהקדש אמרינן הכי ולא לגבי הדיוט. ונפ"מ דשכיב מרע שחייב לאחרים בשטרות ואמר מנה לפלוני בידי בעל פה או מנה לפלוני בידי פקדון אינו נאמן לחוב לאחרים דלענין הדיוט לא אמרינן אין אדם חוטא ולא לו. וכ"פ בתש"ו פנים מאירות ח"ב סי' צ"ב, והוא פשוט. אך מה שכתב שם בסוף התשובה וז"ל: ומ"מ תמוה הוא דהא אף לגבי הדיוט אמרינן אין אדם חוטא ולא לו כדאמרינן ר"פ שנים אוחזין (ה, ב) דסתם רועה דעלמא כשר דאי לא תימא הכי אנו חיותא לרועה היכי מסרינן והא כתיב ולפני עור לא תתן מכשול אלא חזקה אין אדם חוטא ולא לו, ומוכרחים אנו לומר דבשביל בניו חוטא אם לא בהקדש אינו חוטא בשביל בניו וצ"ע, עכ"ל. ולפענ"ד מעיקרא לק"מ דדוקא להכשירו לעדות מכשירינן ליה מהאי טעמא כיון דהא דסתם רועה פסול לעדות מספיקא הוא משום דמסתמא מרעה בשדות אחרות, ולכך ברועה דעלמא כיון דחזקה אין אדם חוטא ולא לו לא פסלינן ליה מספיקא ומוקמינן ליה בחזקת כשרות, אבל להאמינו משום חזקה זו כדי להוציא ממון מאחרים אין לנו להאמינו אלא בהקדש דוקא שהיא חזקה אלימתא אבל לגבי הדיוט חיישינן שחוטא לאהבת חברו אף שאינו נהנה בו, וזה פשוט וברור.

רמב"ם הלכות עדות פרק יא

הלכה ז

ב עד אחד נאמן באיסורין אף על פי שהוא פסול לשאר עדויות, שהרי רשע בעבירה ששחט שחיטתו כשירה ונאמן לומר כהלכה שחטתי, אבל החשוד על דבר אינו נאמן על שלו אבל נאמן הוא על אחרים.

הלכה ח

לפיכך החשוד על דבר יש לו לדון בו ולהעיד בו לאחרים, חזקה אין אדם חוטא כדי שיהנו אחרים, כיצד נאמן עם הארץ לומר פירות פלוני מתוקנים הם, ונאמן הנחשד למכור בשר בכור לומר בשר זה שמוכר פלוני חולין הוא וכן כל כיוצא בזה משאר האיסורים, לפי שאימת האיסורים על הרשעים ואין אימת הממון עליהן. השגת הראב"ד לפיכך החשוד על דבר וכו' עד ואין אימת (הפסד) ממון עליהם. א"ל זה אינו כן ומשנה שלמה היא במסכת דמאי פ"ד הלוקח פירות ממי שאינו נאמן על המעשרות ושכח לעשן שואל לו בשבת ואוכל על פיו חטא מול"ש לא יאכל עד שיעשר ואי קשיא לך פסקא אחריתי הנכנס לעיר ואינו מכיר שם אדם נאמן ואמר לו אחד אני איני נאמן איש פלוני נאמן ה"ז נאמן הא אמרינן בירושלמי אכסנאי שאני ועוד משנה שלמה החשוד בדבר לא דנו ולא מעידו ומומי בכור שאני לקנסא בעלמא הוא ומש"ה נאמן הוא על חבירו.

בספ משנה הלכות עדות פרק יא הלכה ז

אבל החשוד וכו'. פ"ה דבכורות (דף ל"ה) פלוגתא ופשוטו בפרק בתרא דיומא (דף ע"ח) אין הלכה כר"מ דאמר החשוד בדבר לא דנו ולא מעידו אלא כרשב"ג דאמר נאמן הוא על של חבירו ואינו נאמן על של עצמו והכי אמרינן בריש מציעא ובכמה דוכתי חזקה אין אדם חוטא ולא לו:

משנה מסכת בכורות פרק ד משנה י

[*] החשוד על השביעית אינו חשוד על המעשרות החשוד על השביעית החשוד על זה ועל זה חשוד על הטהרות ויש שהוא חשוד על הטהרות ואינו חשוד לא על זה ולא על זה זה הכלל כל החשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו:

רמב"ם על משנה מסכת בכורות פרק ד משנה י

ואמרו זה הכלל ענינו מה שאמרתי לך שהחשוד על דבר מסויים בין מדרבנן בין מדאורייתא הרי הוא חשוד על כל דבר שהוא כמוהו באסור או קל ממנו, לא על דבר שאסורו חמור ממנו ואפילו מצד אחד כמו שבאר במעשר ובשביעית. ואמרו החשוד על דבר לא דנו ולא מעידו הוא דעת ר' מאיר ואינה הלכה, אלא הכלל אצלינו אין אדם חוטא ולא לו, ולפיכך החשוד על דבר דנו ומעידו.

משנה מסכת בכורות פרק ה

היה בכור רודפו ובעטו ועשה בו מום הרי זה ישחוט עליו כל המומין הראויין לבא בידי אדם רועים ישראל נאמנים ורועים כהנים אינו נאמנים רבן שמעון בן גמליאל אומר נאמן הוא על של חברו ואינו נאמן על של עצמו רבי מאיר אומר החשוד על דבר לא דנו ולא מעידו:

רמב"ם על משנה מסכת בכורות פרק ה משנה ד

כבר קדם שהכהנים חייבים בבכור בהמה טהורה כמו שאמרנו לא נפטרו מבכור בהמה טהורה, ואם נפל בו מום יאכלנו בעליו הכהן בטומאה כמו שנאכל בכור ישראל שנפל בו מום. אמר שאם היה הרועה ישראלי והיה רועה בהמת כהן ואמר שמום הזה אירע שלא בכוונה, הרי זה נאמן כיון שאין לו הנאה אם יהיה הוא שעשה בו את המום, ואם תאמר שאנו חוששין שהוא עשה אותו כדי שיאכילנו ממנו הכהן כאשר ישחטנו כיון שמותר לישראל לאכול מבכור בעל מום כמו שקדם. אין חוששין לכך, לפי שזה דבר מועט ולא יעבור על אסור בגלל אותו הדבר המועט, וזהו ענין אמרם ללגימה לא חישנין. ואם היה הדבר להיפך והיה הרועה כהן והבהמה לישראל אין הרועה נאמן, לפי שבכור בעל מום מתנה לכהן כמו שבארנו לעיל, והרועה אומר לא יניחני ויתננו לזולתי משאר כהנים, ולפיכך נחשדוהו שמא הוא אשר עשה בו המום בכוונה כלומר הרועה כדי שיאכלנו במומו. וכן אינו מותר שיעיד כהן לכהן אחר שנפל מום בבכורו, דחישנין לגומלין זה את זה. ואמר רבן שמעון בן גמליאל נאמן הוא על של חברו ואינו נאמן על של עצמו, וחלק עליו ר' מאיר ואמר כיון שהוא חשוד אינו נאמן לא על של חברו ולא על של עצמו. והמחלוקת בין ר' מאיר ותנא קמא, שר' מאיר אומר בכור כהן צריך שנים מן השוק להעיד עליו, ותנא קמא שאומר לא יעיד כהן על בכור כהן הא שאינו כהן מעיד ואפילו היה אחד, ורבן שמעון בן גמליאל אומר ואפילו בני ביתו של כהן ובניו נאמנין, אבל לא אשתו מפני שהיא כגופו. והלכה כרבן שמעון בן גמליאל.

תלמוד בבלי מסכת יומא דף עח עמוד א

אמר ליה רבי אבא: לא כך היה מעשה, אלא כך היה מעשה: רבי יוסי בן זימרא כהן היה, והכי קא מיבעיא ליה: הלכה כרבי מאיר דאמר: החשוד בדבר לא דנו ולא מעידו, או דילמא הלכה כרבן שמעון בן גמליאל, דאמר: נאמן הוא על של חברו ואינו נאמן על של עצמו? ופשט ליה: הלכה כרבן שמעון בן גמליאל.

משנה מסכת דמאי פרק ד

הלוקח פירות ממי שאינו נאמן על המעשרות ושכח לעשרן ושואלו בשבת יאכל על פיו חשכה מוצאי שבת לא יאכל עד שיעשר לא מצאו אמר לו אחד שאינו נאמן על המעשרות מעושרין הן אוכל על פיו חשכה מוצאי שבת לא יאכל עד שיעשר [*] תרומת מעשר של דמאי שחזרה למקומה רבי שמעון שזורי אומר אף בחול שואלו ואוכלו על פיו:

רמב"ם על משנה מסכת דמאי פרק ד משנה א

[א] אמרו בתלמוד בטעם היותו נאמן בשבת אימת שבת עליו. כלומר שעמי הארץ חמורה בעיניהם העבירה בשבת מחמת חומרת היום, ולכן לא נחוש שישקר. וחשכה מוצאי שבת, כלומר ליל ראשון אחרי צאת הכוכבים, אבל בין השמשות דמוצאי שבת אוכל על פיו, לפי שעדיין לא נגמר היום. ואמרו כאן מעשר, ר"ל תרומת מעשר ומעשר שני חובת הדמאי כמו שביארנו. והשמיענו הבבא השניה והוא אמרו אמר לו אחר ממי שאינו נאמן וכו', לפי שהכלל אצלינו אין אדם חוטא ולא לו, היה עולה על דעתנו שיאמינו ואפילו בחול ואוכל על פיו ואף על פי שאינו נאמן כיון שהעדות אינה לו אלא לזולתו, לפיכך השמיענו שאינו נאמן אלא בשבת בלבד כמו שביארנו.

שנות אליהו הארוך מסכת דמאי פרק ד משנה א

הלוקח פירות וכו'. בירושלמי איתא ב' טעמים על זה. חד אמר מפני כבוד השבת. פי' שיהיה לו מה יאכל התירוהו והא דצריך לשאול דוקא בכדי שיהיה לו במה לתלות. ומאי דצריך לשאול בשבת דוקא דלא התירו מפני כבוד השבת אלא בשוגג. כדמשמע הלשון במתניתין ושכח לעשרן. אבל במזיד לא ואם היה שואלו בחול הרי מזיד דלמה אינו מפריש מעצמו. וגם שהדין דוקא באם לא התנו. אבל אם התנו מערב שבת אוכל למחר אפי' ע"י תנאי של חברו כדאי' בירושלמי והביאו הר"ש בפרק ז' מ"א. וחד אמר מפני אימת שבת לכך נקט שואלו בשבת דוקא ומה שאינו אוכל למוצאי שבת מטעם זה דבדאי אומר אמת משום אימת שבת. תירץ בירושלמי משום חד דאינו נאמן. פי' משום דחיישנין שמא הוא אינו ירא משבת. ודוקא משום כבוד שבת התירו לו נמצא למאן דאמר מפני אימת שבת. ס"ל ג"כ הטעם משום כבוד שבת אלא דכבוד שבת לבד לא מהני לדידיה. ולפי זה מבואר הירושלמי. וז"ל חברייא בשם ר"י וכו'.

רמב"ם הלכות מעשר פרק יב

הלכה יז

חשוד שהעיד על של אחרים נאמן, חזקה אין אדם חוטא ולא לו, ואין צריך לומר ע"ה, לפיכך עם הארץ שאמר זה טבל וזה תרומה זה ודאי וזה דמאי אפילו בשלו נאמן, אמר אלו פירות מתוקנין בשל אחרים נאמן והוא שלא יראו כעושה קנוניא כמו שביארנו. הסגת הראב"ד חשוד שהעיד על של אחרים נאמן וכו'. א"ל אין דבר זה מחוור שהרי הנכנס לעיר ואמר מי כאן מעשר ואמר אחד איך פלוני נאמן הקשו עליה בגמרא ועד אחד נאמן אמר ר' יוחנן קל הוא שהקלו באכסניא מפני חיי נפש ועוד דרבי מאיר סבירא לה החשוד בדבר לא דנו ולא מעידו ואם קבעו הלכה כרובן שמעון בן גמליאל לענין מטיל מוס בצכור שהוא קנס אבל לשאר איסורין חשוד אין מעיד וסתם לן תנא בצכורות כרבי מאיר.

שולחן ערוך יורה דעה הלכות מאכלי עובדי כוכבים סימן קיט

[טו] מי שהוא מפורסם באחד מעבירות שבתורה, טו [טז] יד חוץ מעבודת כוכבים וחלול שבת בפרהסיא, טז [יז] טו או שאינו מאמין בדברי רבותינו ז"ל, יז טז נאמן בשאר איסורים. יח [יח] ד' יז ובשל אחרים נאמן, אפילו על אותו דבר, לומר מותר הוא. הגה: יט [יט] ט' יח מי שהוא חשוד בדבר ללא משמע לאינשי שהוא עבירה, לא מקרי חשוד (רשב"א סימן ס"ד), כן מיהו לאותו דבר אינו נאמן. כא [כא] יט מי שנוהג צאיזה דבר איסור מכת ססוכר קדינא הוא הכי, או מכת חומרא שהחמיר על עצמו, מותר לאכול עם אחרים שנוהגין בו היתר, כ דולאי (א) לא יאכילוהו דבר שהוא נוהג בו איסור (הגהות מרדכי פ"ק דיצמות וצנינים ז"ב ור' ירוחם סוף נתיב ג' בשם הרמ"ה).

ביאור הגר"א על שולחן ערוך יורה דעה הלכות מאכלי עובדי כוכבים סימן קיט סעיף ז

מי שנוהג כו'. כמ"ש בפ"ק דיבמות (י"ד) דמודעי להו כו' וכן בפ' כל הבשר (חולין קי"א ב') חס ליה לזרעא דאבא כו'.

ט"ז יורה דעה סימן קיט

כב"י הביא כאן בשם הרמב"ם דחשוד וכ"ש ע"ה נאמן על של אחרים להעיד עליו שהוא מעושר דאין אדם חוטא ולא לו. והקשה ב"י ממתניתין ריש פרק ד' דדמאי הלוקח פירות ממי שאינו נאמן ושכח לעשרן ושואלו בשבת יאכל כו' אמר לו אחר כו' ואמאי אינו נאמן על של אחרים נ"ל דההוא מיירי שיש לחוש לרמאות שעשו קנוניא דכבר כתב ב"י בשמו דבכל מקום שיש לחוש לזה אינו נאמן וזהו נראה מדוקדק מלשון המשנה אמר לו אחר שאינו נאמן כלומר בענין שאינו נאמן אף בשל אחרים דהיינו שאומר שלי אינו מעושר ושל חברי מעושר וקמ"ל דאף שלא בפני חברי אינו נאמן. ומו"ח ז"ל תירץ דשאני התם דשכח לעשרו וכיון שבא תחלה [לידן] לחיוב תו לא מהימן ע"ה לפטרו ולא דק דהא דנקט שכח לעשרו היינו דלכתחלה לא יסמוך על זה שישאלנו בשבת דלא הקילו אלא בדיעבד מפני אימת שבת והא ראייה שאחר השבת חייב להפריש גם על מה שאכל בשבת כמ"ש הרמב"ם פרק י"ב דמעשר ולמדין אנו משיטה זו דבחדש על שאר דבר יכול להעיד על של חברי כל שאין נראה רמאות והנאה לו בדבר. אך קשה לי ממשנה פרק ד' דדמאי הנכנס לעיר ואינו מכיר שם אדם אמר מי כאן נאמן אמר לו אחד אני איני נאמן איש פלוני נאמן הרי זה נאמן ופריך עלה בירושלמי ועד אחד נאמן בתמיה וכתב הר"ש דאע"ג דבעלמא עד א' נאמן כאן שהוא חשוד אין ראוי להאמינו א"ר יוחנן קל הקילו באכסניא מפני חיי נפש וכתב הר"ש ולהכי נקט שאינו מכיר אדם אבל המכיר לא התירו כדקתני בתוס' עכ"ל וכ"כ הרמב"ם בפ' המשנה וז"ל וכ"ז כדי להקל מפני שהוא גר ואינו מכיר אנשי המדינה עכ"ל וכ"כ הרמב"ם בחיבורו הל' מעשר פרק י"ב וז"ל במה דברים אמורים בזמן שאין מכיר אדם שם אבל אם מכיר אדם כו' וא"כ קשה מאי טעמא האמין כאן לחשוד בכל גווני על של אחרים ושוב ראיתי שהראב"ד בהשגות מקשה כן על הרמב"ם בסוף פרק י"ב והכסף משנה תירץ דהרמב"ם סבירא ליה דהיא דרבי יוחנן בירושלמי אתי לאוקמי מתניתין אפי' לר"מ דסבירא ליה החשוד על הדבר לא מעידו אבל אנן סבירא לן כרשב"ג דמעיד א"כ אין צריך לומר דדוקא באכסניא מיירי ותמהתי על פה קדוש מה חשב בזה דהא הרמב"ם גופיה כתב על אותו דין דמיירי דוקא באכסניא שאינו מכירו כמו שהעתקתי בסמוך ותו דהרי בתוספתא איתא להדיא כך כמו שזכר הר"ש לעיל א"כ הדרא קושיא לדוכתא דלמה פסק כאן דחשוד נאמן בכל גוונא והראב"ד סבירא ליה דלא פסקו כרשב"ג אלא בבכור שאינו אלא משום קנס אבל בשאר דוכתי קים לן דחשוד על דבר לא דנו ולא מעידו כר"מ וכך יש לפסוק למעשה כנלע"ד: